

11. Про приєднання України до Конвенції про спрощення формальностей у торгівлі товарами : Закон України № 2554-IX від 30.08.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2554-20#Text> (дата звернення: 25.10.2022).

12. Про приєднання України до Міжнародної конвенції про Гармонізовану систему опису та кодування товарів : Указ Президента України № 466/2002 від 17.05.2002. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/466/2002> (дата звернення: 25.10.2022).

13. Про приєднання України до Міжнародної конвенції про спрощення і гармонізацію митних процедур у змінений редакції згідно з Додатком I до Протоколу про внесення змін до Міжнародної конвенції про спрощення та гармонізацію митних процедур : Закон України № 227-V від 05.10.2006. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/227-16#Text> (дата звернення: 25.10.2022).

14. Про режим спільного транзиту та запровадження національної електронної транзитної системи : Закон України № 78-IX від 12.09.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/78-IX#Text> (дата звернення: 25.10.2022).

15. Протокол про внесення змін до Міжнародної конвенції про спрощення і гармонізацію митних процедур від 26.06.1999. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/976_005 (дата звернення: 25.10.2022).

16. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text (дата звернення: 25.10.2022).

17. Щодо набрання чинності міжнародними договорами України : Лист Міністерства закордонних справ України № 72/14-612-67204 від 05.09.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v7204321-22#Text> (дата звернення: 25.10.2022).

ГУСАР О.А.,

професор кафедри публічного та міжнародного права
ЮІ КНЕУ імені Вадима Гетьмана,
кандидат юридичних наук, доцент

ФОРМИ МІЖНАРОДНОГО ЗАХИСТУ ДЛЯ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ВІЙНИ В УКРАЇНІ

Реальністю двадцять першого століття є наявність міжнародних і внутрішніх збройних конфліктів у держав. Ці драматичні потрясіння призводять до застосування зброї, геноциду, терору, а відтак і страшних наслідків таких як смерть, людські страждання, зміни у трансформації правовідносин та здійснення повноважень органами влади, руйнації усталеного порядку життя людей та їх світогляду.

Історично людство постійно супроводжують збройні конфлікти. Так, науковці підрахували, що за 3 тисячі років існування людської цивілізації, у сукупності лише 270 років були мирними [1].

24 лютого 2022 року російські війська здійснили широкомасштабне вторгнення на територію України з нанесенням ракетних ударів, а президент РФ оголосив початок так званої «спеціальної військової операції» під приводом здійснення «демлітаризації та денацифікації України». Розпочавши збройну агресію проти України, Росія порушила фундаментальні норми й принципи міжнародного права, низку двосторонніх і багатосторонніх договорів та угод. В умовах протистояння збройної агресії на територію нашої суверенної держави, актуальним питанням постає захист прав громадян та реалізація прав і свобод людини. Адже однією із невід'ємною ознакою сучасної демократичної, правової держави є визнання людини, її прав, свобод і законних інтересів найвищою соціальною цінністю, а захист прав громадян, стає своєрідним індикатором сталості й зрілості такої держави.

Нажаль, найактуальнішим, в умовах цієї війни стало право на життя, це фундаментальне право, без якого всі інші права не мають сенсу. В Загальній декларації прав людини ст. 3 визначає: «Кожна людина має право на життя, на свободу і на особисту недоторканність» [2]. Ширше поняття права на життя визначене у ст. 6 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права 1966 р. [3] де сформульовано, що право на життя є невід'ємним правом кожної людини. Це право охороняється законом. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя. В Україні право на життя закріплене статтею 27 Конституції України: «Кожна людина має невід'ємне право на життя. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя. Обов'язок держави – захищати життя людини. Кожен має право захищати своє життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань» [4].

У сучасному тлумачному словнику поняття «захист» визначається як власне охорона, а «охороняти» означає «оберігати когось, щось від небезпеки, загрози нападу, замаху тощо; стояти на варті біля чогось; вартувати, стерегти; забезпечувати, гарантувати недоторканність когось, чогось» [5, с. 619]. Проте в юридичному аспекті «охорона» є більш широким поняттям, ніж «захист» і єдиного наукового підходу щодо визначення цього терміну немає. У юридичній літературі та практиці розрізняють поняття «форми» захисту прав, «способи», «заходи» й «засоби» захисту.

Під формами захисту прав людини розуміється регламентований правом комплекс особливих процедур та заходів, що здійснюються правозастосовними органами і самою людиною в межах правозахисного процесу (процедури), та спрямовані на відновлення (підтвердження) порушеного (оскарженого) права, відповідно до норм Конституції України.

Так, право людини на захист закріплене ч. 6 ст. 55 Конституції України: «Кожен має право будь-яким не забороненим законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань» [4]. У розумінні міжнародного права захист прав людини найчастіше сприймається як

міжнародне співробітництво держав, зусиль і заходів ООН по сприянню загальній повазі і дотриманню прав людини і основних свобод для всіх, незалежно від раси, статі, мови і релігії.

У Декларації про державний суверенітет України в розділі Х «Міжнародні відносини» зафіксовано, що Україна визнає перевагу загальнолюдських цінностей над класовими, пріоритет загальновизнаних норм міжнародного права перед нормами внутрішньодержавного права [2], а отже Україна визнала пріоритет таких цінностей, як права людини, демократія і верховенство права, мир і безпека у світі, економічна свобода і відповідальність держав, єдність і цілісність світу [6]. Однак наявність правових норм і обов'язкових стандартів щодо визначення прав недостатня для того, щоб вони «працювали» в певному суспільстві, тому повинні існувати механізми їх реалізації та захисту. Тобто механізм спрямований на відновлення права, усунення перешкод у його реалізації, попередження подібних порушень та відшкодування завданої ними шкоди. Тож, механізм захисту прав людини є системою нормативних, інституційних та процедурних форм і засобів захисту [7].

Форма захисту є видом юридичної діяльності, в межах якої здійснюються охоронні правовідносини. Право особи на захист належних їй прав воно може виражатися у таких формах: 1. Самозахист. 2. Використання основних способів захисту (судовий розгляд, звернення до органів державної влади та місцевого самоврядування) 3. Використання допоміжних способів захисту (звернення до суспільних інституцій, привертання уваги до порушення права на різних рівнях, надання приватному інтересу публічного статусу).

Виділяють безпосередню, управлінську, судову й міжнародну форми захисту прав громадян [8, с. 83]. Вибір форми захисту права визначається: 1) характером матеріально-правових вимог, які підлягають захисту; 2) особливостями та характером компетенції органу, яким може бути розглянута ця вимога; 3) особливостями порядку розгляду заяви, скарги; 4) конкретними юридичними та фактичними умовами, у яких опинилася людина, чиє право було порушено, та її реальними можливостями самостійно захистити це право.

Як суб'єкт міжнародних відносин у цілому та міжнародної системи захисту прав людини, зокрема, Україна повинна керуватися засадами, що ґрунтуються на дотриманні норм і принципів міжнародного права, закріплених в Статуті ООН, Міжнародній хартії прав людини, Конвенції про захист прав людини та основних свобод, Гельсінському Заключному акті, Паризькій хартії для нової Європи та інших документах ООН, ОБСЄ та Ради Європи.

Україна активно використовує можливості наявної архітектури органів міжнародного правосуддя: Міжнародний Суд ООН (заплановані слухання у справі за Конвенцією про запобігання злочину геноциду та покарання за нього); Міжнародний кримінальний суд (рішення прокурора про початок розслідування воєнних злочинів та злочинів проти людяності та передача ситуації в Україні на розгляд МКС спільною заявою 39 держав-учасниць

Римського статуту); Європейський суд з прав людини (рішення Європейського суду з прав людини про застосування тимчасових заходів від 1 березня 2022 року).

Отже, варто зауважити, що війна проти України обов'язково і довготерміново визначає реальність, у якій житиме суспільство і його громадяни після завершення активного процесу протистояння, конфлікту. Але, на жаль, останні дослідження в галузі епігенетики свідчать про те, що війна, голод та важкі психологічні травми можуть залишати свій слід не тільки в історії, а й у геномі людини.

Одним із дієвих кроків щодо захисту прав українського народу і притягнення до відповідальності за злочин проти України може стати створення Спеціального трибуналу, юрисдикція якого б розповсюджувалася на розслідування винних у злочині агресії, так і тих, хто суттєво сприяв вчиненню злочину або впливав на його вчинення.

Список використаної літератури:

1. Права людини у міжнародному праві: підручник / Бакумов О. С., Варунц Л. Д., Войціховський А. В. та ін.; за заг. ред. А. В. Войціховського. Харків : ООО «Планета-Принт», 2021. 404 с.

2. Загальна декларація прав людини : ООН. Резолюція ГА ООН № 217 А (III) от 10.12.1948. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_015 (дата звернення: 25.10.2022).

3. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права : ООН. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН № A/RES/2200 А (XXI) від 16.12.1966. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_043 (дата звернення: 25.10.2022).

4. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

5. Сучасний тлумачний словник української мови. / За заг. ред. В. В. Дубічинського. Харків : ВД «ШКОЛА», 2011. 1008 с.

6. Декларація про державний суверенітет України. Права людини. Міжнародні договори України, декларації, документи / Упоряд Ю. К. Качуренко. 2-е вид. Київ : Юрінформ, 1992. С. 7-12.

7. Разметаєва Ю. С. Доктрина та практика захисту прав людини : навчальний посібник. Київ : ФОП Голембовська О. О., 2018. 364 с.

8. Краснов Є. В. Особливості судового захисту прав у сфері соціального забезпечення. Актуальні проблеми теорії трудового права та права соціального забезпечення : монографія / кол. авт.; за заг. ред. Г. І. Чанишевої. Одеса : Фенікс, 2015. С. 314-328.

ЗАМРИГА А.В.,
професор кафедри публічного та міжнародного права
ЮІ КНЕУ імені Вадима Гетьмана,
кандидат економічних наук, доктор юридичних наук, доцент